

Erwin Hufnagel, *Der Logos des Konkreten. Philosophisch-pädagogische Annäherungen an Wilhelm Dilthey und Max Scheler*, Hermeneutik im Gardez!, Herausgegeben von Erwin Hufnagel und Jure Zovko, Band 5, Remscheid 2010, 728 str.

Erwin Hufnagel (1940), njemački filozof i pedagog, spada među malobrojne zastupnike filozofske pedagogike. Profesor pedagogike na Sveučilištu u Mainzu, proizlazi iz neokantovske škole Richarda Höningswalda, istakao se kao istraživač Kanta, ali je i vrstan poznavalac hermeneutike, o čemu je napisao niz naslova. Posebno je istaknut njegov »Uvod u hermeneutiku«, knjiga izašla i na hrvatskom jeziku u prijevodu Filipa Grgića (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993). Zajedno s hrvatskim filozofom Jurom Zovkom izdaje časopis »Studia hemenuitica«. Prema tome, Hufnagel je poznat i našoj čitalačkoj publici, jer je u nas tiskan niz njegovih članaka, a održao je i niz predavanja, osobito na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, kao i na međunarodnim filozofskim simpozijima i tečajevima u Zadru i Dubrovniku. Dobro poznaje i hrvatsku filozofiju, koju je unio na europsku filozofsku scenu.

Pred nama je prvi svezak njegova djela pod naslovom »Logos konkretnog« (Logos des Konkreten), opsežna knjiga od 728 stranica, kao peti svezak niza »Hermeneutik im Gardez!«, koji izdaju E. Hufnagel i J. Zovko. Ovaj prvi

dio nosi naslov »Od kartezijskog racionalizma do hermeneutske filozofije Wilhelma Diltheya«. Djelo sadržava nakon uvoda (od 34 stranice), jedanaest poglavlja, a na kraju (što je odlika njemačkih autora) stvarno kazalo i kazalo osoba.

Nemoguće je, dakako, u ovom kratkom prikazu dati puni sadržaj toga opsežnog djela. Dat ćemo stoga samo nekoliko natuknica koje mogu zainteresiranog čitatelja ponukati da se sam lati čitanja čitave knjige. Što je to »logos konkretnog«? Odgovor na to pitanje daje već prva rečenica iz Uvoda: »Logos konkretnog oživljava zaljubljene, a razdvaja filozofe. On je oborio idealističke konstrukcije. Objavljuje se u pobuni protiv svemoći načelnog, protiv nadmoći ideja, protiv simbolički-formalnog preziranja kvaliteta doživljaja kao zamišljeni prelazni stadij. Kao tamna i nikad pojmovno sasvim izražena moć on projevava velike i male povijesti« (str. 9). Ključne riječi naše kulture, kako je istaknuto na obodu knjige, jesu: ja, pojedinac, osoba, monada, subjekt i vlastitost (»sebstvo«, *Selbst*). Zato autor želi prikazati europsku povijest pounutrenja (Verinnerlichung), znanja o nečem (das Wissen–um), što se ne smije poistovjetiti s radikalnom refleksijom, i to na filozofsko-pedagoškim primjerima od Homera do Theodora Litta. Ta je povijest puna promjena. Već je prije 2000 godina Ciceron izgradio filozofiju osobe koja je u središte stavila individualnost, dostojanstvo (dignitas) i volju. »Bez Cicerona ne bi bilo zapadne kulture, stvarateljski-dinamične integracije koju poznajemo i za kojom težimo«, ističe autor (str. 17), i dodaje: »Ciceron vjeruje u primat praktičnog uma.« Ta povijest svoj vrhunac doživljava u Leibnizovoj *Monadologiji* koja, protiv Descartesova supstancijalno-teoretskog dualizma, nastoji sjediniti teleološko i fizikalno mišljenje. Tu se individualnost zamišlja kao genetsko

počelo, kao jedinstvena logičko–razvojna cjelina. Postoji logos konkretnog. Valja pronaći i sačuvati individualni zakon, po čemu znanost o čovjeku dobiva potpuno novi kategorijalni oblik.

Od sedamnaestog se stoljeća hrvaju dva mislena svijeta: monadološko–kvalitativno–povijesni i kvantitativno–karterzijansko–dualistički način mišljenja. Dva se mislioca tu sučeljavaju: René Descartes (1596–1650) i Johann Amos Comenius (1592–1670) (češki pedagog i pisac *Jan Amos Komensky*). »U njima se sukobljavaju svjetovi. U nutrimi oni ostaju jedan drugome tuđi« (str. 95). Autor smatra da se ta sudbonosna borba prikriveno odvija sve do danas. Kartezijska se kategorijalnost probila sve do u svakidašnju svijest, premda su postojali i još postoje zapaženi protivni pokreti. Comenius se bori protiv vladavine novovjekovne matematizirane znanosti s monadologijsko–mikromizmičnim sredstvima mišljenja. I J. J. Rousseau se suprotstavlja naturalizaciji duha u Helvétiusa i njegovih sljedbenika rekursom na monadologiju, a na metafiziku monade pozivaju se i Schleiermacher, Herbart i Humboldt.

Tu monadologijsku tradiciju vode dalje, svaki na svoj način, njemački filozofi Richard Honigswald, Wilhelm Dilthey, Max Scheler i Theodor Litt.

Izlažući Diltheyev put prema filozofiji života (str. 471–534), Hufnagel ističe kako se poslije Hegelove smrti (1831) oslobodilo radikalno hrvanje oko temelja svakidašnjeg, znanstvenog i filozofskog mišljenja, koje je učinilo upitnom dotadašnju metafizičku tradiciju. Konačno je trebalo razgrnuti sve naslage neprimjerenih kategorija, a pokazala se potreba filozofije mišljenja koja bi u obzir uzimala povijest mišljenja u svim njegovim konkretizirajućim mogućnostima. Već kad se Dilthey rodio (1834), idealističke su spekulacije imale svoje

kritične protivnike u Rousseauu, Herderu, Schleiermacheru i dr., koji su ih svojom radikalnošću u temelju rušili. Historizam kao obrat prema povijesnom samoodređenju čovjeka postao je dio duha vremena. On se uvlačio i u teološko mišljenje, npr. u Renanov *La vie de Jésus* ili Straußov *Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet*. Historizam je tijekom Diltheyeva života prožimao sve znanosti o čovjeku, pa se formirala historijska škola. Duh vremena iskazuje se u diltheyevskom esteticizmu, koji pokazuje određene jednostranosti. Antimetafizički se stav očituje u mišljenju da »metafizika i diktatura u svim njezinim pojavnim oblicima unutarnje padaju zajedno« (482). Dilthey čezne za stvarnošću, jer se zapadna kultura zbog filozofskih spekulacija nepodnošljivo izvještačila. U filozofskoj se tradiciji uništila punina života. Europski je čovjek u svojoj nutrimi razderan. Ideal obrazovanosti postaje homo theoreticus. Za Diltheya je svaka metafizika neprijatelj života i pojedinog čovjeka.

Opsežna Hufnagelova knjiga završava prikazom »duhovno–znanstvene« pedagogike Theodora Litta (1880–1962), koji je, nasuprot Diltheyu i drugima, u svojoj »novoj« logici pokušao istaknuti koincidenciju između individualnoga i općega kao konačni regulativ i odrediti one dimenzije u kojima bi ta povezanost (Symploke) bila moguća. Njegovu zaslugu Hufnagel vidi u tome što je monadističku temeljnu kvalitetu kulturalne stvarnosti teorijom koincidencije dozvao u svijest, premda nepotrebno radikalnošću kojom bi monadologičke konture čovjekova određenja postale sasvim očite (str. 679).

Hufnagelova je knjiga u prvom redu pisana za čitatelje koji dobro poznaju njemačku filozofsku tradiciju i oblikovani su u zapadnoeuropskoj kulturi, i koji će po svoj prilici moći uživati prisjećajući se latinsko–grčke i filozofsko–povijesne

terminologije kojima knjiga vrvi. To će svakako biti zanimljivo i za onu našu čitalačku publiku koja je, uz dobro poznavanje njemačkog jezika, ujedno i vješta u poznavanju europske filozofske tradicije. U tom smislu, čitajući ovu knjigu, može se mnogo toga ponovno dozvati u pamćenje, a i naučiti.¹

Ivan Macan

Jeronimove hagiografije, priredili i preveli s latinskoga: Vesna Badurina–Stipčević i Vinko Grubišić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008, 171 str.

Sveti Jeronim ili Sofronius Eusebius Hieronymus (Stridon, oko 347–Betlehem, 420), velikan ranog kršćanstva, osobito je poznat po svom prijevodu cijele Biblije na latinski jezik (Vulgata). Uz mnoge prijevode značajnih ranokršćanskih djela, napisao je mnoštvo biblijskih komentara, polemičkih spisa, biografija/hagiografija, homilija i pisma.

Upravo nam je neke od Jeronimovih hagiografija (njih tri: o Pavlu pustinjaku, o opatu Hilarionu i o monahu Malku) omogućila čitati na hrvatskom jeziku (u prilično dobrom prijevodu) Kršćanska sadašnjost u sklopu svoje serije Kršćan-

ski klasici (Svezak 26), i tako nastavila davati svoj doprinos u popunjavanju velike praznine koja postoji na hrvatskom knjižnom tržištu s obzirom na prijevode značajnih ranokršćanskih djela. Tekstove su priredili i s latinskoga preveli Vesna Badurina–Stipčević i Vinko Grubišić, u dvojezičnom izdanju (izvorni latinski tekst i usporedni hrvatski prijevod).

Knjiga je dobro osmišljena i kvalitetno opremljena. Na prednjim koricama je prikaz freske na kojoj Jeronim vadi trn iz lavove šape (slikar Benozzo–Gozzoli). Na početku knjige je prikazan Meštrovićev reljef *Sveti Jeronim*, nakon čega je dan (u dvojezičnoj verziji, na latinskom, pa na hrvatskom) Marulićev *Epitaf* Jeronimu, što s pjesmom Paula Claudela *Sveti Jeronim zaštitnik književnika* (na francuskom, pa u hrvatskom prijevodu), zatim starom crkvenom himnom *Maximi laeto* (namijenjenom čitanju na Jeronimov spomendan) te likovnim priložima na kraju knjige (Benozzo–Gozzoli, Leonardo da Vinci, Vittore Carpaccio, Caravaggio, Francisco de Zurbarán, Andrija Aleši, Ivan Kr. Ranger) daje naslutiti do koje je mjere Jeronim kao velikan i nadahnuće utkan u hrvatsku i svjetsku umjetnost i civilizaciju. Prije samih prijevoda hagiografija čitatelj će moći pročitati vrlo informativnu studiju Vesne Badurine–Stipčević pod naslovom *Jeronimove hagiografije u hrvatskoj književnoj tradiciji*, a nakon prijevoda hagiografija priređivači donose vrlo zanimljivu studiju Vinka Grubišića *Sv. Jeronim književnik*. Knjiga je također opremljena prilično opsežnom bibliografijom o Jeronimovim književnim djelima (na hrvatskom i stranim jezicima) te o pustinjacima i pustinjaštvu (na hrvatskom jeziku), kao i kratkom Jeronimovom biografijom.

Iako je prilično sporna teza priređivača kako Jeronima, uz Atanzija Aleksandrijskog, možemo smatrati početnikom hagiografije kao književnog žanra (budući da začeci hagiografije datiraju

1 Neka kao predokus zainteresiranom čitatelju posluži sljedeća elegantna rečenica: Da Litt an der absoluten Dignität des Individuellen in personaler und kulturell–sinntheoretischer Hinsicht unter allen Umständen — auch in Zeiten größter Gefährdung des Individualitätsgedankens, in der Epoche universaler Nivellierung — festhält und die Eigenbestimmtheit der dem Individuum grundwesentlich zugeordneten Kultur— resp. ³inndimension keinem überschwenglich–reduktiven Subjektivismus opfern möchte, hält er — gut cusanisch — angestrengt Ausschau nach der Coincidentia oppositorum, die ihm in der hegelschen Geistphilosophie, wenn auch mit einigen Individualwirklichkeiten deformierenden Einseitigkeiten, in unüberbietbarer systematischer Geschlossenheit und Differenziertheit auf den Begriff gebracht scheint (str. 676).